

СУТНІСТЬ ТА ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА*

А. О. Остріков, студ.

Національний університет кораблебудування, Миколаїв

Анотація. Розглянуто сутність капіталу підприємства та принципи його формування. Запропоновано власне трактування поняття "капітал". Виявлено напрямки формування капіталу.

Ключові слова: капітал, капітал підприємства, формування капіталу.

Аннотация. Исследована сущность капитала предприятия и принципы его формирования. Предложена авторская трактовка понятия "капитал". Определены направления формирования капитала.

Ключевые слова: капитал, капитал предприятия, формирование капитала.

Abstract. The capital and the principles of its creation is essence. Suggested own interpretations of capital. We found two areas of capital creation.

Keywords: capital, capital of company, capital creation.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Представники різних напрямів, шкіл і течій економічної теорії впродовж тривалого часу дискутують щодо економічного змісту поняття "капітал". Але і тепер світова економічна думка не сгенерувала спільної точки зору з цього приводу. Тому осмислення сутності капіталу, комплексне пізнання цієї категорії – у центрі наукових суперечок. Воно й не дивно: від її точного трактування безпосередньо залежить характеристика соціально-економічного устрою будь-якої країни (а більшість з них побудована на приватній власності на засоби виробництва), процесів, які нині відбуваються в Україні, окреслення шляхів подальшого реформування економічної системи, яка склалася впродовж незалежності. Особливо, коли йдеться про капітал підприємств – головних суб'єктів відтворювального процесу, на залежно від їхніх розмірів, організаційно-правової форми та форми власності.

**АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ
І ПУБЛІКАЦІЙ**

Теоретичним основам визначення сутності капіталу підприємства, аналізу його формування та використання присвячені чисельні публікації. Серед найбільш помітних – ті, які належать перу І. Балабанова, О. Бідник, В. Білоліпецького, І. Бланка, С. Бріггема, Л. Катан, С. Клименка, Г. Крамаренко, В. Опаріна, А. Поддєрьогіна, В. Подольської, І. Школьник, І. Яремка, Дж. Форестера, Дж. Кларка та ін.

МЕТОЮ СТАТТІ стало бажання долучитися до розвідок у сфері, про яку йдеться, та викласти власне визначення сутності категорії "капітал".

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

У німецькій та французькій мовах терміном "капітал" називали головне майно, основну суму грошей,

залучену до започаткованої справи. Першу спробу аналізувати сутність капіталу з наукових позицій зробив ще Арістотель. Він запропонував поняття "хремастика" – мистецтво наживати достаток або діяльність, спрямована на нагромадження капіталу. Оскільки в античному світі важливу роль відігравали торговельний і грошовий (лихварський) капітали, то "капітал" став синонімом безмежного накопичення багатства [6].

Класики політичної економії А. Сміт і Д. Рікардо ототожнювали капітал з нагромадженою працею, запасом (машин, інструментів, сировини, одягу, грошей тощо). Представник маржиналізму К. Менгер визначав капітал як рухомий фонд, уособленням якого є вартість майна, виражена в грошовій формі. Проте він не відрізняв самі блага і послуги, які надають ці блага, від необхідності платити за такі послуги. Е. фон Бем-Баверк називав капіталом лише матеріальні блага і не включав у це поняття права та неречові цінності. Д.-Б. Кларк ототожнював капітал з постійним фондом, а капітальні блага вважав недовговічними матеріальними предметами: перші характеризував як рухомість, а другі – як нерухомість. Представники європейського маржиналізму називали капітал виробничим устаткуванням, а американського – фондами. Фішер І. визначав капітал як запас багатства в певний момент, убачаючи в ньому натуральний і вартісний аспекти. Шумпетер Й. наголошував на недоцільності ототожнення капіталу з конкретними товарами. Капітал, на його думку, є незалежною категорією, що має характер фонду купівельної спроможності [6].

На думку деяких сучасних науковців, слово капітал використовується для позначення фактора виробництва, а також фінансових активів. Ромер П. до капіталу зараховує ще інвестиції у НДДКР, ідеї та ін. Різниця між їхньою точкою зору і поглядами класиків політичної економії полягає [4]:

* Стаття виконана під науковим керівництвом д-ра екон. наук, проф. В. Н. Парсяка.

по-перше, у тому, що наші сучасники, з'ясовуючи суть капіталу, розширили діапазон запасів, видів нагромадженої праці (дороги, мости, комп'ютери, споруди тощо);

по-друге, отримання доходу пов'язують не лише з речовими факторами виробництва ("фізичним капіталом"), а й з особистим, людським фактором ("людським капіталом"). До складу останнього відносять набуті знання, вміння, енергію людей, а інвестиціями у людський капітал називають затрати на здобуття освіти, інформації, кваліфікації, виховання дітей, підтримку здоров'я тощо;

по-третє, дехто ототожнює капітал насамперед із грошима, фінансовими ресурсами, з часом, розглядаючи його як окремий фактор виробництва, що створює дохід.

Усі ці погляди об'єднує всебічне розкриття лише матеріально-речового змісту категорії, пов'язування капіталу з різними факторами виробництва, процесом отримання доходу. І це не зважаючи на те, що ще К. Маркс, розглядаючи матеріально-речову структуру капіталу, зазначав, що він складається зі знарядь праці, сировини, життєвих засобів, матеріальних продуктів, певної суми товарів, мінових вартостей, також трактував його як нагромаджену працю, відношення уречевленої праці до живої. Тож матеріально-речові аспекти категорії "капітал" мають бути доповнені характеристикою його суспільно-економічної форми, а дія його факторів розглядатися в органічному взаємозв'язку з відносинами між людьми у процесі привласнення результатів праці.

Грунтуючись на зробленому екскурсі, можна зробити висновок, що капітал – всі матеріальні та нематеріальні активи суб'єкта господарювання, в які було вкладено кошти, задля виробництва продукції чи надання послуг з метою одержання прибутку. З позиції сучасності, капітал підприємства характеризує загальну вартість ресурсів у грошовій, матеріальній і нематеріальній формах, інвестованих у формування його активів. Розглядаючи економічну сутність капіталу підприємства, вважаємо за необхідне виділити такі його характеристики [11]:

капітал підприємства перебуває у структурі факторів виробництва, поміж землею та іншими природними й трудовими ресурсами. У системі цих факторів виробництва капіталу належить пріоритетна роль, оскільки він об'єднує всі фактори в єдиний виробничий комплекс;

він характеризує також фінансові ресурси підприємства, які приносять дохід;

капітал є головним джерелом формування добробуту його власників. Він забезпечує необхідний рівень їхнього добробуту тепер, і у перспективі. Частина капіталу, яка спожита, вилучається із його складу;

капітал є головним вимірювачем ринкової вартості підприємства. У цій якості виступає, перш за все, влас-

ний капітал підприємства, що визначає обсяг його чистих активів. Разом із тим, обсяг використаного підприємством капіталу характеризує і потенціал залучення ним позичених фінансових коштів, що забезпечують отримання додаткового прибутку;

динаміка капіталу є найважливішим показником ефективності господарської діяльності підприємства. Можливість власного капіталу самозростати значними темпами характеризує високий рівень формування та ефективності розподілу прибутку підприємства, його здатність підтримувати фінансову рівновагу за рахунок внутрішніх джерел. Водночас, зниження обсягу власного капіталу є, як правило, наслідком неефективної діяльності підприємства.

Основною метою формування капіталу підприємства є задоволення потреб у придбанні необхідних активів та оптимізація його структури з позицій забезпечення умов ефективного їх використання. Відтак, процес формування капіталу підприємства базується на основі таких принципів [9]:

1. Урахування перспектив розвитку господарської діяльності підприємства. Визначення обсягу і структури капіталу підпорядковане завданням господарської діяльності не тільки при заснуванні підприємства, але й у майбутньому.

2. Забезпечення відповідності обсягу залученого капіталу обсягам активів підприємства (оборотних і необоротних).

3. Оптимізації структури капіталу за критерієм ефективного його функціонування. Структура капіталу – співвідношення власних і позичених фінансових коштів, які використовуються підприємством впродовж господарської діяльності. Вона впливає на рентабельність активів і власного капіталу, визначає фінансову стійкість і платоспроможність підприємства, формує співвідношення доходності і ризику бізнесу.

Власний капітал характеризують такі позитивні особливості: рішення, пов'язані із збільшенням власного капіталу (особливо за рахунок внутрішніх джерел його формування) приймаються власниками і менеджерами підприємства; при його використанні не потрібно сплачувати позичковий відсоток; забезпеченням фінансової стійкості та платоспроможності підприємства, зниженням ризику його банкрутства.

З іншого боку, позичковий капітал приваблює широкими можливостями залучення, (особливо при високому кредитному рейтингу підприємства, наявності застави або гарантії поручителя); забезпеченням росту фінансового потенціалу підприємства за необхідності суттєвого розширення активів та інтенсифікації господарської діяльності. Хоча, маємо визнати, позичковий капітал не вільний від недоліків:

– його використання генерує найнебезпечніші фінансові ризики – зниження фінансової стійкості і втрати платоспроможності. Їхній рівень зростає пропорційно збільшенню питомої ваги позиченого капіталу;

– на суму виплаченого позичкового відсотка (відсотка за банківський кредит; лізингової ставки; купонного відсотка за облігаціями; вексельного відсотка за товарний кредит тощо) зменшується норма прибутку;

– залежність вартості позиченого капіталу від коливань кон'юнктури фінансового ринку;

– складність процедури залучення (особливо у великих розмірах).

4. Мінімізації витрат при залученні капіталу із різноманітних джерел.

5. Ефективного використання капіталу. Реалізація цього принципу забезпечується шляхом максимізації рентабельності власного капіталу при прийнятному рівні фінансового ризику.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження свідчить про значну увагу науковців до трактування категорії "капітал". Розглянувши думки економістів з приводу визначення поняття

виявлено багатогранність даної категорії. Сутність капіталу ототожнюється з різними термінами – "грошові кошти", "матеріальні та нематеріальні блага", "фактори виробництва", "фінансові ресурси", "самозростаюча вартість".

Таким чином, капітал є головним джерелом формування добробуту його власників та вимірником ринкової вартості підприємства. Він характеризує фінансові ресурси підприємства, а також перебуває у структурі факторів виробництва. Його динаміка є найважливішим показником ефективності господарської діяльності підприємства.

Саме тому, процес формування капіталу підприємства відповідає таким критеріям: перспективи розвитку господарської діяльності; паритет між залученими коштами та активами; оптимізація структури капіталу за умови ефективного його функціонування; мінімізація витрат при максимізації рентабельності власного капіталу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- [1] Балабанов, И. Т. Основы финансового менеджмента [Текст] / И. Т. Балабанов. – М. : Финансы и статистика, 1998. – 477 с.
- [2] Бідник, О. І. Поняття капіталу підприємства та його еволюція [Електронний ресурс] / О. І. Бідник // Науковий вісник. – 2007. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/nvnltsu/17_2/131_Bidnyk_17_2.pdf. – 15.02.2013.
- [3] Біла, О. Г. Фінансове планування і фінансова стабільність підприємств [Текст] / О. Г. Біла // Фінанси України. – 2007. – № 4. – С. 112–119.
- [4] Бланк, И. А. Управление формированием капитала [Текст] / И. А. Бланк – К. : "Ника-Центр", 2008. – 656 с.
- [5] Брігхем, С. Ф. Основы финансового менеджмента [Текст] / С. Ф. Брігхем. – К. : Центр навчальної літератури, 2008. – 560 с.
- [6] Мочерний, С. В. Економічна теорія [Текст] / С. В. Мочерний. – К. : Видавничий центр "Академія", 2004. – 856 с.
- [7] Катан, Л. І. Фінансовий менеджмент [Текст] / Л. І. Бровко, Н. П. Дуброва, Н. В. Бондарчук. – Суми : "Довкілля", 2009. – 184 с.
- [8] Поддєрьогін, А. М. Фінансовий менеджмент [Текст] / Кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А. М. Поддєрьогін. – К. : КНЕУ, 2008. – 536 с.
- [9] Подольська, В. О. Фінансовий аналіз [Текст] / В. О. Подольська, О. В. Яріш. – К. : Центр навчальної літератури, 2007. – 202 с.
- [10] Селєзнев, В. В. Основы рыночной экономики Украины [Текст] / В. В. Селєзнев. – К. : А.С.К., 2002. – 656 с.
- [11] Суярова, О. О. Узагальнення існуючого досвіду класифікації капіталу підприємства [Електронний ресурс] / О. О. Суярова. – Режим доступу: http://visnyk.sumdu.edu.ua/arhiv/2009/Econom_2_09/09soodkk.pdf.
- [12] Черемісова, Т. А. Подальше дослідження економічної сутності капіталу, його видів та функціональної ролі у діяльності підприємства [Електронний ресурс] / Т. А. Черемісова. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/znpchdtu/2008_21_1/articles/Pitanya_econom/32_Cheremisova.pdf. – 15.02.2013.
- [13] Юшко, С. В. Критичний аналіз економічної сутності поняття "капітал підприємства" [Текст] / С. В. Юшко, А. А. Лугова // Вісник економіки, транспорту і промисловості. – 2011. – № 36. – С. 234–238.